

JEROZOLIMSKIE LATA

**BIBLIOTEKA ZWOJÓW
TŁO NOWEGO TESTAMENTU**

pod red. Jerzego Chmiela, Zdzisława J. Kapery i Stanisława Mędali

T. 14

**THE ENIGMA PRESS
Kraków – Mogilany**

ZDZISŁAW J. KAPERA

**JEROZOLIMSKIE LATA
CHAMPOLLIONA ZWOJÓW**

JÓZEF TADEUSZ MILIK W ZIEMI ŚWIĘTEJ

*

**OPRACOWANIE Z WYBOREM SPRAWOZDAŃ
J. T. MILIKA Z OKRESU POBYTU W ÉCOLE BIBLIQUE**

THE ENIGMA PRESS
Kraków – Mogilany 2012

Do druku tom 14 przygotował:
Zdzisław J. Kapera

Autor okładki: Zdzisław J. Kapera

© Na okładce wykorzystano fotografię
z Archwum Uniwersytetu w Manchesterze
z kolekcji J. M. Allegro

Fotografie na tablicach:

- © Archiwum Rodziny Milika, 2012
- © Dariusz Długosz, 2012
- © Archiwum The Enigma Press, 2012
- © Archiwum KUL JPII
- © Robert Feather

ISSN 1231-1081
ISBN 978-83-86110-74-2

Tekst (część I): © Zdzisław J. Kapera, 2012
Teksty Józefa T. Milika (część II) wydrukowano
za zgodą © Jolanty Załuskiej, 2012
Wydanie pierwsze © The Enigma Press, 2012

Dystrybucja:
The Enigma Press
ul. Podedworze 5, 32-031 Mogilany, Poland
Tel.: (+48) 12 270 08 70
e-mail: enigma@post.pl
www.enigmapress.pl

Druk:
Ekodruk, Kraków

SPIS TREŚCI:

Wprowadzenie VII

Część I :

ZDZISŁAW J. KAPERA

JEROZOLIMSKIE LATA CHAMPOLLIONA ZWOJÓW

Rozdz. 1. Młodzieńcze lata Milika. Studia w Biblicum	1
Rozdz. 2. Pierwsze kroki Milika w École Biblique	41
Rozdz. 3. Milik jako wydawca zwojów groty 4 i przedstawiciel „zespołu sali zwojów”	49
Rozdz. 4. Milik jako archeolog biblijny	75
Zakończenie: Milik pracownikiem CRNS	105
Bibliografia dotycząca Milika	109

Część II:

JÓZEF TADEUSZ MILIK

WYBÓR RAPORTÓW I SPRAWOZDAŃ Z LAT 1950.

Rozdz. 1. Papieski Instytut Biblijny 1909 – 1949	115
Rozdz. 2. Rękopisy hebrajskie sprzed dwu tysięcy lat:	
a/ W grocie manuskryptów	127
b/ Pochyleni nad manuskrytem Izajasza	133
c/ Apokryfy, ceramika i geniza	139
Rozdz. 3. Moja praca w Jerozolimie	147
Rozdz. 4. Dwa lata pracy naukowej w Jerozolimie	155
Rozdz. 5. Praca naukowa J. T. Milika (część 1)	165
Rozdz. 6. [Praca naukowa J. T. Milika (część 2)]	171
Rozdz. 7. Historia monasteru esseńskiego nad brzegami Morza Martwego..	179
Rozdz. 8. Znaczenie odkryć w Qumran	197
Indeks	203

Wprowadzenie

Na początek należy wyjaśnić tytuł tej książki. J. T. Milik, znany bardziej zagranicą niż w Polsce, znakomity uczony polskiego pochodzenia, który nigdy nie przestał być i czuć się Polakiem, zasługuje na miano „Champolliona” zwojów. Jego nazwisko na zawsze pozostanie związane z historią sławnych rękopisów znad Morza Martwego, największego odkrycia archeologicznego XX wieku, które przyćmiło nawet znalezienie grobu Tutenchamona. Wiele podobieństw charakteryzuje obydwu uczonych między, J.- F. Champolliona i J. T. Milika, błyskotliwe kariery w młodości i niezwykle talenty lingwistyczne, kilkanaście języków współczesnych i starożytnych, które znali. Pierwszy stworzył filologiczne podwaliny pod egiptologię, drugi pod qumranologię. Obaj mieli niezwykle intensywnie naukową młodość, obaj zapisali się złotymi zgłoskami w dziejach nauki. Niektórzy uczeni zarzucają mi zbytnią admirację Milika, ale to nie ja ale Farah Mébarki napisała tak o Miliku: „obdarzony nieprzeciętną erudycją, rozmiłowany w językach starożytnych ... Wzór cierpliwości i uporu, posiada metodę i intuicję, dary decydujące o wielkiej osobowości.” Takim był i takim pozostał w mojej pamięci. Prawdziwy „uczony uczonych”, jak okrzyknęła go po śmierci poważna prasa brytyjska.

Kiedy latem 2011 r. przygotowałem, odkładaną przez lata, angielską biografię Józefa Tadeusza Milika, człowieka, którego tak bardzo ceniłem za jego wiedzę, dokonania i chwałę, jakiej przysporzył nauce polskiej zagranicą, nie przypuszczałem, że tak szybko zdecyduję się na jej polską wersję. Wpłynęły na to nie tylko życzliwe nalegania Pań Elżbiety Michałowskiej i zgoda Pani Jolanty Załuskiej, ale i fakt, że kilka dekad temu mimowolnie stałem się badaczem historii odkryć nad Morzem Martwym i kronikarzem dziejów qumranologii, nowej dyscypliny, której Milik był współtwórcą. W kluczowym okresie tzw. Trzeciej Bitwy o Zwoje z Qumran, na przełomie lat 1980. i 1990., miałem nawet możliwość czynnie włączyć się w badania międzynarodowe, organizując w latach 1987 - 1998 sześć kolokwii w Mogilanach i Krakowie i powołując czasopismo „The Qumran Chronicle” (1990). W trakcie spotkań z reprezentantami uniwersyteckich ośrodków badawczych utwierdzałem się w przekonaniu, że jego osiągnięcia są wyjątkowe,

a wpływ na tak bliską mi dyscyplinę ogromny. Dlatego jeszcze za jego życia próbowałem przybliżyć osobę Milika polskiej nauce i szerokiej publiczności. Siedemdziesięciolecie jego urodzin uhonorowałem specjalną księgą wydaną w Krakowie i organizacją kolokwium na jego cześć w Mogilanach (1991). Nie mógł na niego przybyć, ze względu na tylko co przebyte operacje serca, ale gdy osiem lat później spotkaliśmy się po jego dekoracji najwyższym polskim odznaczeniem, w paryskiej ambasadzie, wyraził zgodę na przedruk jego fundamentalnej, choć niewielkiej objętościowo monografii dokumentującej pierwszą dekadę badań nad zwojami. Wręczyłem mu ją rok później na specjalnym kolokwium międzynarodowym zorganizowanym ku jego czci w Stacji PAN w Paryżu. Wcześniej otrzymał ode mnie niemal kompletny polski przekład rękopisów hebrajskich i aramejskich wydany przez The Enigma Press. Gdy zmarł po ciężkiej chorobie w styczniu 2006 r. zrozumiałem, że jestem mu winien choćby krótką biografię za wieloletnią życzliwość, znaleźliśmy się bowiem, luźno choć serdecznie, od wczesnej jesieni 1970 r. Utwierdziła mnie w tym postanowieniu szeroka dyskusja po referacie, jaki wygłosiłem o nim w jego macierzystej uczelni, dziś Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w październiku 2007 r. Zainteresowanie moim projektem wyrażone przez Jolantę Załuską i fakt, że równocześnie powstała krótkka, a w przygotowaniu była pełna historia badań rękopisów znad Morza Martwego stały się dla mnie dodatkowym dopingiem. Moje opracowanie w języku angielskim zostało szczęśliwie uzupełnione przed drukiem wcześniej nieznanymi mi szczegółami podanymi w pierwszym tomie monumentalnego opracowania Westona W. Fieldsa, dyrektora Fundacji Rękopisów Znad Morza Martwego. Zapowiedziana jednak zawartość drugiego tomu jego historii badań skłoniły mnie do przygotowania polskiej biografii Milika w dwu częściach. Niniejsze opracowanie dotyczy młodości i studiów Milika oraz dekady jego pobytu w Jerozolimie, złotego okresu jego aktywności qumranologicznej. W części drugiej będę chciał ukazać własną wizję roli, jaką naprawdę Milik odegrał w tzw. Trzeciej Bitwy o Zwoje konfrontując dane z drugim tomem W. F. Fieldsa, który ma ujawnić wiele nieznanych źródeł dotyczących aktywności zespołu Sali zwojów, tzw. Scrollerly Team oraz przedstawić oficjalną wersję historii uwolnienia i ostatecznej publikacji zwojów, przede wszystkim tych odebranych Milikowi. Stosując zasadę *audiatur et altera pars* (niechaj będzie wysłuchana i druga strona) zdecydowałem odłożyć druk części drugiej biografii Milika.

Książka składa się z dwóch części. W pierwszej odtwarzam drogę naukową Milika do roku 1961 w pełni ją dokumentując. Dalszy ciąg jego kariery naukowej, po wyjeździe z Jerozolimy opisuję, w krótkim zakończeniu. W drugiej części czytelnik znajdzie jego pełne entuzjazmu wstępne informacje o odkryciu grotty 1 znad Morza Martwego, kilka wybranych raportów wysłanych z Jerozolimy i bardzo zwięzłe podsumowanie wyników jego badań naukowych. Te sprawozdania ukazują klimat ówczesnych lat i pozwalają bliżej poznać bohatera książki.

Podziękowania

Książka ta nie powstałaby bez życzliwej pomocy Rodziny wielkiego uczonego. Przede wszystkim dziękuję Pani Jolancie Załuskiej za udostępnienie materiałów pozostawionych przez Józefa Tadeusza Milika przed ich przekazaniem do paryskiego archiwum. Pani Elżbiecie Michałowskiej z Warszawy jestem zobowiązany za rodzinne zdjęcia. Obie Panie niezwykle życzliwe i szczerze odpowiadały na szczegółowe pytania dotyczące życiorysu, odpowiednio, męża i stryja, co pozwoliło uściślić wiele danych biograficznych, a także pomogły w sfinansowaniu książki.

Robertowi Featherowi, memu współautorowi angielskiej wersji biografii Milika, dziękuję za przekazanie materiałów zebranych w Anglii u Pana Jerzego Milika, brata Józefa Tadeusza. Także za zestawienie mi tablicy heraldycznej rodziny i liczne fotografie. Nadto, korzystam z okazji, aby podziękować mu raz jeszcze za troskę o jak najlepsze przygotowanie biografii w wersji anglojęzycznej.

Profesorowi Hermanowi Lichtenbergerowi, dyrektorowi Instytutu Judaistycznego Uniwersytetu w Tybindze, dziękuję bardzo serdecznie za zaproszenie do biblioteki Theologicum. Dzięki niemu mogłem dotrzeć do znakomitej większości rozproszonych publikacji J. T. Milika oraz do potrzebnych mi publikacji qumranologicznych. Pan Michał Marciak, doktorant Uniwersytetu Jagiellońskiego, był łaskaw dostać kopie brakujących mi rzadkich publikacji z biblioteki École Biblique w Jerozolimie i z biblioteki uniwersyteckiej w Lejdzie. Jemu też należą się osobne podziękowania.

Pan Profesor André Lemaire był łaskaw odtworzyć chronologię administracyjnych awansów Milika w CNRS i poświęcić mi swój cenny czas na kilkukrotne dyskusje o Miliku i jego wpływie na badania qum-

ranologiczne. Były one dla mnie cenną pomocą w ustaleniu mych własnych opinii. Wielkie dzięki.

Pana Dariusza Długosza z Luwru szczerze podziwiam za liczne wysiłki dotyczące popularyzowania i upamiętnienia zasług Milika w kraju i zagranicą. Jego inicjatywy i zapał były także, w jakiejś mierze, inspiracją dla mnie i za to jestem mu zobowiązany. Obaj dzielimy podziw dla śp. „Profesora Milika”.

Redakcji „Scripta Biblica et Orientalia” dziękuję za zgodę na wykorzystanie mego artykułu o Miliku jako archeologu biblijnym, a Redakcji „Encyklopedii Katolickiej” za wykorzystanie końcowej części hasła o Miliku i podanej tam bibliografii. W obu wypadkach teksty zostały jednak znacznie uzupełnione, a nawet poprawione.

Ks. Red. Stanisław Wronka łaskawie zezwolił na przedruk artykułu Milika o Papieskim Instytucie Biblijnym z „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego”. Składam mu za to szczerze podziękowanie.

Pan Paweł M. Mucha, wychowanek Wydziału Teologicznego UAM, był łaskaw troskliwie przepisać załączone teksty Milika, a także pomógł cennymi sugestiami niejednokrotnie odtworzyć prawidłowy tekst. Bez jego pomocy ta część książki nie mogłaby się ukazać drukiem. Dziękuję serdecznie.

Mogilany, 4 marca 2012

Z. J. Kapera